

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ
ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

A1 ANADİL VE YAZIN DERSİ
UZUN TEZ

“YANLIZLIĞIN ORTASINDA”

Rehber Öğretmen: FATMA SEVER

Öğrencinin adı: BAŞAK

Soyadı: ERMAN

Aday no: D1129/034

Sözcük sayısı:3570

Araştırma Konusu: Halid Ziya UŞAKLIGİL’in Aşk-ı Memnu adlı yapıtındaki çatışmaların kurgudaki işlevlerinin incelenmesi.

ÖZ (ABSTRACT)

TED Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi Uluslararası Bakalorya programı A1 Türk Dili ve Edebiyatı dersi kapsamında hazırlanmış olan bu uzun tez çalışmasında Halid Ziya Uşaklıgil'in Aşk-ı Memnu adlı yapıtında işlenen çatışma türleri ve çatışmaların kurgudaki işlevleri incelenmiştir. Tez üç ana bölümden oluşmuştur. Giriş bölümünde çatışma kavramı açıklanmış, çatışmanın kurgudaki yeri ortaya konulmuştur. İkinci bölümde ise yapıtta yer alan çatışmalar birey-birey çatışması, bireyin iç çatışması ve birey-toplum çatışması olmak üzere üç alt başlık halinde ayrıntılı incelenmiş, çatışmaların yapıttaki örnekleri ve kurgudaki yerleri açıklanmıştır. Araştırma sürecinde çatışma ve Aşk-ı Memnu hakkında yazılan eleştirilerden ve yapıtlardan yararlanılmıştır. Sonuç bölümünde ise yapılan incelemeler ışığında elde edilen bilgiler açıklanmıştır. Aşk-ı Memnu adlı yapıtta çatışmaların yapıta boyut kazandırmak, neden-sonuç ilişkisini geliştirmek ve kurgunun anlaşılabilirliğini arttırmakta etkili olduğu anlaşılmıştır. Böylece çatışmanın kurgunun olmazsa olmazı olduğu Aşk-ı Memnu adlı yapıtın tanıklığında ispatlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

Giriş

Yapıtta Çatışma,Çatışmanın Kurgudaki İşlevi..... 3

1. Birey Birey Çatışmasının Yapıt Odaklı İncelenmesi.....5

2. Birey İç Çatışmasının Yapıt Odaklı İncelenmesi.....4

3.Bireyin Toplum Çatışmasının Yapıt Odaklı İncelenmesi.....10

4.Yaşadığı Çatışmalara Karşı Bireylerin Tutumu.....12

Sonuç

Kaynakça

GİRİŞ

YAPITTA ÇATIŞMA, ÇATIŞMANIN KURGUDAKİ İŞLEVİ

Çatışma kurguyu yapılandıran temel öğelerdendir. Romanda çatışma; kişilerin, kişiler arası ilişkilerin belirlenmesinde, kişilerin kendileriyle ve toplumla olan ilişkilerinde ortaya çıkar. Olay örgüsünü geliştiren nitelik taşır. Çatışma kurgunun da olmazsa olmazıdır. “Çatışma, aynı ya da karşıt olan eşdeğer iki durumdan birini seçmek zorunda kalan bireyde görülen kararsızlık, uyumsuzluk, ikirciklikdir.”¹

Bir romanın ele aldıklarının okur tarafından doğru olarak anlaşılabilmesi için önemli olan olayın veya kurgunun okurun öznel dünyasındaki yansımalarının oluşumudur. Olay veya kurgu ise “yazınsal metinlerdeki kişilerin birbirleriyle, çevreleriyle, kendileriyle ya da doğa ile olan çatışması olarak düşünülebilir”². Dolayısıyla romanın hammaddesi olay ve kurgu olduğu sürece çatışmaya yer verilmemesi olanaksızdır.

Yapıtlarda çatışmanın yoğun olarak kullanılması ise kurguda bireylerin dünyalarının ve düşüncelerinin ayrıntılı olarak incelenmesi ile başlar. Bir başka deyişle bireyin bulunduğu ortamda çatışmaların da bulunması kaçınılmaz bir gerçektir. Birçok birey hayatındaki her olgu ve insanı olduğu gibi, eleştirmeden kabul edemez. Bu hoşnutsuzluklar çatışma örnekleridir. Bu durum aynen gerçekte olduğu gibi edebiyatta da kurmaca gerçeklik içinde okura sunulur. Çatışmalar karakterlerin, onun dünyasının ve dolayısıyla olay örgüsünün daha iyi çözümlenmesini sağlar.

Halid Ziya Uşaklıgil’in Aşk-ı Memnu adlı yapıtında çatışmalar, yapıt içindeki olayları neden-sonuç ilişkisi bağlamında ortaya koymak ve bireylerin düşüncelerinin okur tarafından net

¹ mimoza.marmara.edu.tr/.../SY_3_CATISMA_YONETIMI.doc

² Çocuk ve Edebiyat, Prof. Dr. Sedat Sever, 127

anlaşılmasını sağlamak için kurgulanmıştır. Yapıtta toplumsal sınıf yapısının en üstündeki bireylerin davranışları sorunları ve bakış açıları anlatılmaktadır. Bu sınıfa ait farklı değer yargılarını benimsemiş, aralarında kuşak farkı olan bireylerin birliktelikleri ve bunun sonuçları işlenmiştir. İki farklı değer yargısını benimsemiş, farklı kuşaklara ait bireylerin birleşmesi büyük değişim ve huzursuzluklara sebep olmuştur. Bu huzursuzluklar sadece karakterler arasında değil bireylerin iç dünyasında da ortaya çıkmıştır. Böylelikle Aşk-ı Memnu adlı yapıttaki çatışma daha önceki Türk Edebiyatı ürünlerinden daha farklı bir boyutta incelenmiş; karakterlerin iç çatışmalarına da yer verilmiştir.

Halid Ziya Uşaklıgil; “Aşk-ı Memnu” adlı yapıtında kurmaca gerçeklik içinde yarattığı kişilerin karakter çerçevesini tam çizmiştir. Böylece yapıtta yer alan kişilerin okurun gözünde canlanması, onların düz ve düşünce dünyalarıyla özdeşime girmesi kolaylaşmıştır. Yazarın biçemiyle karakterlerin iç ve dış gerçeklikleri okura neden sonuç bağlamında sunulmuştur. Yapıttaki karakterler tıpkı gerçek yaşamda olduğu gibi çevreleriyle etkileşim içindedirler. Bu etkileşim sırasında çatışmalar da yaşarlar. Yapıtta yer alan kişilerin yaşadığı çatışmalar kurgunun kısaca olay örgüsünün şekillenmesini, okura dönük iletiler sunulmasını, özdeşim kurulmasını kolaylaştırmıştır. Tüm bu nedenlerden dolayı bu tezin amacı Halid Ziya Uşaklıgil’in “Aşk-ı Memnu” adlı yapıtındaki çatışmaların kurgudaki işlevlerini göstermektedir.

1.BİREY BİREY ÇATIŞMASI

Yapıtta farklı kùltürlere ve kuşaklara ait kişilerin bir araya getirilmesi sonucunda ortaya çıkan uyuşmazlıklara yer verilmiştir. Yayıta içerdiği neden sonuç ilişkisi ile kurulu bir denklemin çözümlüne benzemiştir. Bu neden-sonuç ilişkisini oluşturan temel neden ise birey-birey çatışmasıdır:

*“Aşk-ı Memnu’da, yaşam tarzları bakımından birbirinden oldukça farklı iki toplumsal çevre bir evlilik aracılığıyla karşı karşıya getirilir. Farklı değer yargılarına sahip kişiler arasındaki duygu ve düşünce çatışmaları, hem aile içi hem de cinsiyetler arası gerilimler odaklaştırılarak işlenmiştir. Romanda aksiyonu sağlayan çatışmalar, eski ile yeni’nin, geleneksel olan ile “modern” olanın keşiştiği bir arayüzde ortaya çıkarlar”.*³

Aynı ortama konularak incelenen karakterlerin birbirleri ile olan ilişkileri birer çatışma örneği olarak yapıtta yer almıştır. Karakterlerin iç çatışmaları ve verdikleri kararlar da birey - birey çatışmasına sebep olacak niteliktedir. Kapalı bir mekânda az kişi ile yaşayan bu aile her bir kişinin verdiği kararlardan veya sergilediği davranışlardan kolayca etkilenmiştir. Bu nedenlerden dolayı yapıtta yer alan odak figürlerin arasında çatışmalar meydana gelmiştir.

Yayıtta işlenen birey - birey çatışmaları ana sorunsal olan alafranga ailenin bir üyesi olan Bihter ile eğitimli bir kişi olan Adnan Bey’in evlenmesi ile ortaya çıkmıştır. Bu birliktelik Adnan Bey tarafından bakıldığında masum ve zararsız, mutlu olmak için aranan bir sebepmiş

³ Cahit Akın; Aynadaki kadın

gibi görünse de Bihter tarafından bakıldığında bir kasa veya konforlu bir hayatın anahtarı gibi görülmektedir:

“Odasında gezindi, geçerken aynada kendisine tebessüm etti; orada artık kocasız kalmak tehlikesine maruz biçare Bihter’i değil Adnan Bey’in zevcesini güya selamlamış, tebrik etmek etmiş idi” (Uşaklıgil, 2010,47).

Bihter’in bu izdivacı kabul etmesindeki temel sebep Melih Bey takımının sönen havasından ve aynı zamanda evde kalma riskinden kurtulmak ve tekrar İstanbul’un önde gelen isimlerinden olmaktır. Fakat bu izdivacın karar aşamasında bu gerçeği kendine itiraf edememiş ve kendisini kandırarak bu evliliğin gerçekleşmesine neden olmuştur. Dışarıdan mükemmel görünen evliliğin Bihter’e çekilmez gelmesi çok zaman almamıştır. Kısa süre sonra gençliğini ve arzuladığı cinsel ilişkiyi Adnan Bey’in kollarında yitirdiğini farkına varmış ve birliktelikleri tamir edilemez hasarlar almaya başlamıştır. Bir genç kadının maneviyata da en az maddiyat kadar ihtiyacı olduğunu farkına varmasıyla cinsel istekleri maddi hırsının önüne geçmiştir. En sonunda Bihter gerçekleştiremediği hayallerini Adnan Bey’in yeğeni Behlül ile hayata geçirmiş ve Adnan Bey’e ihanet etmiştir. Bihter Behlül’e bütün benliğini ve ruhunu teslim etmiş, bunun ardından Adnan Beyle olan ilişkisine büyük bir nefret ve pişmanlıkla bakmaya başlamıştır. Bu pişmanlığın bedelini yalnız başına ödemekle kalmamış Adnan Bey’e de ödetmiştir. Kendisini ondan her geçen gün uzaklaştırmış onun da mutluluğu bu evlilikte bulmasına engel olmuştur. Bu birliktelik iki tarafında hüsraniyle sonuçlanmıştır:

“Bu adamın ilk buse temasında, bütün gençlik garamının emellerini almak için haris buselerle yüzüne gözüne sürünen dudaklarında

cismaniyetin bir isyanıyla titremiş bir azap lertzisi içinde bu izdivacın kendisi için hep böyle titretecek dakikaları alacağını hissetmişti”
(Uşaklıgil, 2010).

Bir başka çatışma örneği ise Nihal ile Adnan Bey arasında görülmektedir. Nihal küçük yaşta annesini kaybetmesinin ardından şımartılarak büyümüş, sevdiklerine düşkün ve korumacı bir çocuk olarak yetişmiştir. Hayatının merkezine koyduğu ve idolü olarak gördüğü babasını kardeşi ile dahi paylaşmamaktadır. Sakin yalılarında geçirdiği yıllarda her zaman yanında olmuştur Adnan Bey. Yıllar sonra Adnan Bey Bihter ile evlenince de bu ilişkiden en fazla etkilenenlerden biri olmuştur Nihal. Nihal Bihter’in babasını ondan çaldığı düşüncesinden yapıtın başından sonuna kadar kurtulamamıştır. Adnan Bey’in en çok değer verdiği kişi olamama ve aralarına mesafe girmesi korkusu Nihal’in içinde hiç durmadan büyümüştür. Hatta Nihal’e göre babasının ona karşı duyduğu sevgisi azaldığına bütün benliği ile inanmıştır. Gerçekten de Bihter geldikten sonra bütün aile düzeni ve hatta babasının Nihal’e karşı olan tutumu bile değişmiştir. Önce sabah babası ile birlikte oynadıkları küçük oyunu ardından dersleri ve birlikte yaptıkları birçok şey sırayla sona ermiştir. Nihal’i derinden yaralayan asıl şey ise Bihter’in gelmesi ile var olan düzenin hızla değişmesine babasının hiç karşı çıkmayıdır. Ona göre artık babası onu anlamıyor ve ona değer vermiyordur.

Başlarda Adnan Bey’in tek isteği Nihal’in Bihter’e biraz daha yaklaşmasıdır. O Nihal’e daha az vakit ayırdığında Nihal bu vakti Bihter ile geçirmiş ve bu Adnan Bey’in çok hoşuna gitmiştir. Fakat sonraları gerek Bihter’in gerekse Adnan Bey’in isteğiyle eskiden Nihal ile birlikte yapılan uğraşlar sona ermiş böylece karı koca daha fazla vakit geçirmiş buna karşın Nihal’in babası ile paylaştığı vakit daralmış, hayatındaki önemini yitirmiştir:

“yoksa kızını öldürüyor muydu? Nihal bahçede yanından kaçar kaçmaz bu sual karşısında, mahuf bir itam heyulası dehşetiyle titremiş idi”
(Uşaklıgil, 2010, 362).

Adnan Bey’in Nihal’in hayatındaki önemini yitirmesine sebep olan karakter Bihter’dir. Bu nedenle Nihal Bihter’e karşı sürekli olarak bir önyargı ile yaklaşmış ve onu kendinden uzak tutmak istemiştir. Bihter’in Nihal’in eş cinsi olarak yalıya girmesi ona rakip olmasını da beraberinde getirmiştir. Yine de izdivacın başında Bihter Nihal için yeni bir eğlence, farklı bir arkadaş olmuştur. Yıllarca aynı yalıda babası, dadısı ve kardeşi dışında hiç kimseyle ilişki kurmayan Nihal için hayat Bihter’in gelmesi ile renklenmiştir. Onun sayesinde kendini bir genç kız gibi hissetmeye başlamıştır. Fakat bu renkler Nihal’in başlarda duyduğu tedirginliği yok etmeye yetecek kadar güçlü değildir. Onun Bihter’e karşı olan sevgisi hiçbir zaman içten ve gerçek olmamıştır. Bihter sevdiklerini kendisinden ayırmaya başladığı zaman ona karşı duyduğu nefreti ortaya çıkartmıştır. Böylece Bihter’in Adnan Bey yalısına taşıdığı farklı düzene karşı olan farkındalığı artmış ve Bihter’e ve beraberinde getirdiği yeni düzene yabancılaşmıştır. Bihter’in yalıya taşıdığı yozlaşma ve kardeşi ile mürebbiyesi Matmazel De Courton’ un ondan ayrılmasının sonucunda Bihter Nihal için babası ile olan ilişkine zarar verebilecek bir tehdit olmanın yanı sıra alıştığı bütün düzeni bozarak Nihal için bir düşman da olmuştur.

“Şüphesiz Bülent’i aldatmış olacaksınız, o sizin yalan tebessümlerinizle... İşte yine gülüyorsunuz, fakat ben artık biliyorum, anlıyor musunuz, bu tebessümlerinizi biliyorum, onlarda zehirleyen bir şey var. İşte etrafınızdakiler, hep sizden zehirleniyorlar” (Uşaklıgil, 2010, 314).

Nihal ile Bihter'in arasındaki birey – birey çatışması Bihter için çok farklı bir anlam taşımaktadır. Başlarda sadece maddiyata değer vererek yaptığı bu evlilikte Nihal, Bihter'e bir arkadaş olmuştur. Bihter yapının başlarında Nihal ile ilişki kurmak için elinden geleni yapmıştır. Bihter'in Nihal'e karşı olan çatışması Nihal ile Behlül'ün evliliğinin kararlaştırılmasından sonra başlamıştır. O tüm hayatını mutsuz geçirmeye mahkûmken tutkuyla bağlandığı tek insanın Nihal tarafından ele geçirilmesi onu bir rakip olarak görmesine, kıskanmasına sebep olmuştur:

“Bihter: Lakin, yarabbi! Anlasanıza, ölüyorum. Onların gözümün önünde... Ben işkenceler içinde kıvrılırken, onların saadetlerinden ölüyorum”(Uşaklıgil B.M. 486).

Olay örgüsünde en büyük yeri kaplayan çatışma Bihter ile Behlül arasındaki çatışmadır. Bihter'in hayallerini gerçekleştirme arzusu, cinsellik açlığını bastırmak isteği ve Behlül'ün saf bir kadına sığınma ihtiyacının bir ürünüdür ilişki. Behlül o zamana kadar istediği her kadına sahip olmuş fakat bu ilişkilerin hiç birinde aradığı derinliği yakalayamamıştır. En büyük hatası Bihter'de aradıklarını bulabileceğini sanmış olmasıdır. Fakat Bihter'in çekiciliğinin tek sebebi bunun yasak bir aşk oluşudur. Bir günah gibi işlenmiş ve gerçekleşirken büyük haz duyulmuş fakat iki taraf içinde büyük zarar yaratmıştır bu aşk. Bu ilişkinin en büyük özelliği getirecekleri ve yaşatacakları düşünülmeden yaşanmış olmasıdır. Anlık duygular için feda edilmiş bir gelecek söz konusu olmuştur. Bir süre sonra bu anlık arzular bastırılmış fakat gelecek korkusu başlamıştır. İlişki bütün çekiciliğini kaybetmiştir. Sonucunda Behlül bu ilişkiden vazgeçmiş ve Bihter'i bu suçla yalnız bırakmıştır. Buna karşı

çıkan Bihter çok sevdiği Behlül ile bir anda çatışmaya başlamıştır. Bihter'in Behlül'den sıkılmak gibi bir lüksü yoktur, evliliğinde bulamadığı tutkuyu yaşayabileceği tek kişi odur. Bu nedenle ona sahip olmak için elinden gelen her şeyi yapmış ve Behlül ondan vazgeçtiği anda ona karşı bir nefret doğmuştur içinde:

“Demek bu aşk, bir vakitler bu adam ağzında onu ihya eden, bütün çürümüş hislerini tavsiye eden muazzez mukaddes bir şey olmak üzere temin edilirken bugün, o yalanlara inanan biçare kadının yüzüne mülevves bir cinayet olarak fırlatılıyordu” (Uşaklıgil, 2010, 420) .

Yengesi ile ilişki yaşayabilecek kadar yozlaşmış bir kişi olan Behlül yanlış batılılaşmanın bir simgesi olarak okura sunulmuş bir karakterdir. Uzun yıllar Adnan Bey yalısının içinde dış dünyaya ve yozlaşmış bir topluma ait tek kişi olmuştur. Hayatına birçok insan girmiş fakat Bihter dahil hiçbir kadın onu etkilemeyi başaramamış, hiçbir etki bırakmadan hayatından çıkmışlardır. Nihal ise Behlül'ün dünyasını yeni yeni tanımaya başlamış saf ve masum bir karakterdir. Bihter'in yalıya gelmesiyle de her şeye yabancılaşmış ve hayattan soğumaya başlamıştır. Hiçbir şeyden zevk almamaya ve kimseye güvenmemeye başladığı bir anda bu birlikte büyüdüğü kuzeni Behlül ile izdivacı gündeme gelmiştir. Behlül'e göre Nihal yıllar süren macera dolu gençliğinin ardından sığınabileceği ve günahlarından arınabileceği masumiyete giden yoldur, hatta tek çıkış yoludur. Nihal için ise bu düşünce ortaya çıktıktan sonra güvenilebileceği tek insan anlamına gelmiştir Behlül. Fakat yozlaşmanın ve çarpık ilişkilerin bu kadar içinde olan bir birey için arınmak tahmin edildiği kadar kolay değildir. Bihter ile olan birlikteliği açığa çıktığı anda bu ihanet Nihal üzerinde onarılamaz bir yara açmıştır. Bu Behlül ile Nihal arasındaki en büyük çatışmaya sebep olan yara Behlül'ün bir daha asla temizlenemeyecek kadar kirlenmesinin de nedenidir :

“Behlül: Senin karşına çocuklaşmış, hatta ne için itiraf etmeyeyim, temizlenmiş olarak çıktım. Bana o mini mini ellerini uzatıverirsen ben kurtulmuş bir adam olacağım” (Uşaklıgil, 2010, 452) .

“Nihal: Sevilmek! Sevilmek! Mariz ruhunda yalnız bu feyat vardı. İşte şimdi onu seven biri vardı, dizlerinin dibinde bu tekrar olunuyordu ve kendisinden, buna mukabil yalnız bir parça sevilmek isteniyordu. O da Behlül’ü bir parça sevmiyor muydu?” (Uşaklıgil, 2010, 452) .

2.BİREYİN İÇ ÇATIŞMASI

Halid Ziya Uşaklıgil’in yapıtında olay örgüsünün akıcı gelişmesinin bir sebebi de yapıtta iç çatışmalara yer verilmiş olmasıdır. Yazar çatışmayı Tanzimat döneminin ve ilk Türk Romanlarının işlediklerinden oldukça farklı bir şekilde işleyerek iç çatışmanın Türk Edebiyatındaki örneklerinden bir tanesini vermiştir. Karakterler tüm yönleriyle ele alınarak birer tip olmaktan uzaklaşıp yoğun iç yaşantılarına sahip bireylere dönüşmüş, böylece yapıt iç çatışmayı işlemeye uygun bir hale gelmiştir. Genel olarak, karakterlerin ilişkilerinin ön planda tutulduğu Türk romanlarının aksine Aşk-ı Memnu’da gerilimin kaynağı bireylerin iç yaşantıları olarak gösterilmiş ve iç çatışmaya ağırlık verilmiştir. Berna Moran’a göre olay örgüsü iki ayrı çizgi, iki ayrı çatışma üzerinde gelişmiştir: *“ Bir yandan Bihter’in yasak aşka sürüklenişi teması bir olay örgüsü oluştururken, bir yandan da Nihal’in yalnızlığa sürüklenişi teması ikinci bir olay örgüsü oluşturur.”*⁴ Başlarda yapıt sadece Bihter’in öyküsümüş gibi görünse de çok geçmeden okur Nihal’in öyküsüyle de karşılaşmaktadır.

⁴ Berna Moran, Türk Edebiyatına Eleştirel Bakış 1.

Yapıt Bihter'in hikâyesi olarak okunduğunda ana tema Bihter'in yasak aşka doğru sürüklenişi ve bu sırada annesine benzeme korkusuyla ahlaki değerlere karşı verdiği çatışma olarak gelişmektedir. Büyük hayallerle yaptığı, bir 'anahtar' olarak gördüğü evliliğinde mutlu olamayışı Bihter'i çıldırtmıştır. Kısa zamanda Adan Bey'den iyice uzaklaşmış ve bu evlilik ona zulüm gibi gelmeye başlamıştır. Fakat Bihter'in içinde fırtınalar kopartan asıl şey bu evliliğin zorlukları değil cinsel tatminsizliğidir. Behlül'ün ona hatırlattığı bu duygulara kavuşabilmenin tek yolunu yine Behlül'de bulmuş, onu evliliğinin işkencelerinden kurtulmanın çaresi olarak görmüştür. Bütün umutlarını ve tutkularını ona bağlamıştır. Ancak yapılan ihanetin ardından düşünmeye vakti olduğunda yaptığının ciddiyetinin farkına varmış ve '*nihayet Firdevs Hanım'ın kızına*' benzediğini anlamıştır. İşte bu anda kendine olan yabancılaşması doruğa ulaşmış ve kendini '*sefil bir mahluk*' olarak görmeye başlamıştır: "*Nihayet Firdevs Hanım'ın kızı olmuştu; evet, yalnız onun için gitmiş, bu adamın kollarında kirlili bir kadın olmuş idi*" (Uşaklıgil, 2010, 257).

Nihal'in iç çatışması yapıtın anlaşılmasındaki diğer bir büyük yardımcı, ikinci olay örgüsüdür. Yapıtta Nihal'in öyküsü olarak bakıldığında yalıda geçen olaylardan bağımsız çok farklı bir hayat ortaya çıkmaktadır. Bu açıyla yapıt bir 'büyüme romanı' olarak da kabul edilmektedir. Yapıtın başlarında Nihal küçük, kıskanç ve şımarık bir kız çocuğu olarak okurun karşısına çıkar. Annesini kaybetmesinin ardından bir yanı eksik büyüyen Nihal hayatı boyunca ailesine karşı korumacı bir tavır sergilemiştir. Fakat Adnan Bey'in yaptığı evlilik Nihal'in kimseyle paylaşmadığı babasını tanımadığı bir kadına kaptırmasına neden olmuştur. Karakterde iç sorgular da iç çatışmalar da bu evlilikten sonra başlamıştır. Evliliğin başlarında Bihter'in aile içinde tutunma çabalarının sonucu ilişkileri yumuşamış adeta Bihter Nihal'in genç kızlığa

adım atışında yol göstericisi, akıl hocası olmuştur. Yapıtın olay örgüsü içinde gelişen olayların Bihter'in kararları ve otoriteyi ele alışı doğrultusunda olması Nihal'in evine, alışlagelmemiş aile düzenine yabancılaşmasına neden olmuştur. Yakın çevresi Bihter tarafından bilerek uzaklaştırılmıştır. Bir umutla arkadaşlık etmek için yaklaştığı Bihter'in hayatını değiştirmesi Nihal'in yaşantısından soğutmuş, çok sevdiği sıcak yuvası yaşanılmayacak bir uzam olarak algılamasına neden olmuştur. Okur, Nihal'in yaşadığı iç çatışmalar ve sorgularla kurguya yerleştirilen iletiler ve özdeşim öğeleriyle buluşur:

“Ben de öyle zannediyordum, dedi. Bilir miyim? Onda bir şey vardı ki beni aldatıyordu. Seviyorum, onunla beraber mesut olacağım, ikimiz bu evin içinde evvelkinden ziyade eğleneceğiz zannediyordum... Şimdi oh!.. Şimdi anlıyorum ki, mümkün değil, onunla beraber yaşamaya işte kuvvet bulamıyorum” (Uşaklıgil, 2010, 182).

3.BİREY TOPLUM ÇATIŞMASI

Halid Ziya Uşaklıgil'in Aşk-ı Memnu adlı romanında işlenen son çatışma örneği birey-toplum çatışmasıdır. Bu çatışma Aşk-ı Memnu'nun gerçekçi roman olma özelliğinden kaynaklanmaktadır. Gerçekçi roman “çevreyi süsleyici bir öge olarak değil, insanı bütünleyen, onun kimliğini belirleyen etkenlerin tümü olarak”⁵ göstermektedir. Bu yönüyle gerçekçi yazar toplum çözümlemesi yaparak bireylerin toplumsal çevreyle olan ilişkilerine ayna tutar. Halid Ziya Uşaklıgil Aşk-ı Memnu adlı yapıtında bireylerin yaşadığı toplumu ayrıntılarıyla inceleyerek bireylerin toplum ile yaşadığı çatışmaları okura sunmuştur. Bu çatışma farklı iki toplumsal çevreyi temsil eden karakterlerin (Adnan Bey ve ailesi ile Melih

⁵ Emin Özdemir, Yazınsal Türler, sf:305

Bey takımı) bir araya gelmesi ile işlenmiştir. Bunlardan biri Tanzimat sonrası ortaya çıkan ‘alafranga’ ailelerin bir örneği iken diğeri Osmanlı’nın eğitilmiş ve üst düzey ailelerin örneğidir. Cahit Akın bu çatışmayı şöyle anlatmıştır:

“Aşk-ı Memnu’nun, duygusal ve bedensel hazlarının doyumunu arzulayan karakterleri, ait oldukları dünyalar arasındaki dış çatışmalar ile duygu ve düşüncelerindeki iç çatışmaların etkileştiği bir arayüzde bir trajediye doğru sürüklenirler.”⁶

Karakterlerin ait olmadıkları toplumların ve farklı kültürlerin içlerine girmeleri bu toplumlarla çatışmalarına neden olmuştur.

Nihal’in yetiştiği toplum eğitim düzeyi yüksek, saygın bir toplum örneğidir. Korunaklı bir düzende yetişmiş ve farklı değer yargılarını benimsemiştir. Bihter ise alafranga yaşam tarzının benimseyen ve yanlış batılılaşmanın kurbanı olmuş bu toplumun içinde büyümüştür. Bu toplum Nihal’in yaşadığı dünyadan çok farklıdır. Babası ile Bihter’in yaptığı evliliğin sonucunda Nihal Bihter’in içinde bulunduğu topluma çekilmiştir. Bu noktada Nihal toplumla çatışmaya başlamıştır: Ne bir anda karşısına çıkan toplumun getirdiği dışa dönük yaşama hayır diyebilmiş ne de o huzurlu, dingin ve mutlu dünyasından uzaklaşabilmiştir.

Birey-toplum çatışmasının incelenebileceği bir diğeri karakter Bihter’dir. Bihter yanlış batılılaşmış bir toplumda yetişmiş, her şeyden birazcık bilecek kadar eğitim almış; dolayısıyla kişiliği tam oturmamış, kendinin dış güzelliğine önem vermiş, kısaca kendini estetik düzeyde geliştirerek nesneleştirmiş ve alafranga yaşam tarzını benimsemiş bir karakterdir. Bu yaşam tarzında, bir kadın olarak Bihter için en önemli olan şey benimsediği üst düzey yaşam tarzına

⁶ Cahit Akın; Aynadaki kadın.

uygun bir kısmet bularak evlenmek ve sorgulamadan harcayacağı paraya sahip olarak yaşamaktır:

“Bihterde hemen her şeyden bir parça bilirdi: Mecmuaları karıştracak derecede Türkçe, Beyoğlu dükkanlarında sarf olunacak kadar Fransızca, hatta her vakit Tarabya’dan tedarik edilen hizmetçi kızlardan öğrenilmiş Rumca bilir; piyanoda valsler, kadriller, romanslar çalar; icap ederse gayet vakar ile hi ile okuduğu şarkılara hemen kendi kendine öğrenilmiş udu ile pek güzel refakat ederdi; fakat annesinin hayat tarzı, bütün ailenin şöhreti o emelleri kapayan birer set şeklinde yükseliyordu” (Uşaklıgil, 2010,47).

Bihter bu amaçla yaptığı evliliğinde mutlu olacağını düşünse de bu hayali gerçek olmamıştır. Bütün bunlara karşın evliliğinin tüm yanlışlarını yok sayarak dışarıya hep çok mutluymuş gibi görünmeye çalışmıştır. Böylece içinde bulunduğu topluma karşı direnecek ve onun tarafından ezilmeyecektir; hatta zafer sahibi biriymiş gibi görünerek etrafındakileri kışkıracaktır. Oysa yapıtta ortaya çıkan birey toplum çatışmaları okura iyice düşünülmeden alınan kararların nelere yol açabileceğini dramatik olarak göstermiştir.

4.YAŞADIĞI ÇATIŞMALARA KARŞI BİREYİN TUTUMU

Halid Ziya Uşaklıgil’in yapıtı Aşk-ı Memnu’da çatışmalar olay örgüsünün derinleşmesine yardımcı olmuş ve yapıtı sürükleyici bir roman haline getirmiştir. Bütün ana karakterlerin yer aldığı çatışmalar birey-birey, birey-toplum ve birey’in iç çatışması olarak işlenmiştir. Bu çatışmalara karşı karakterler farklı tepkiler göstermiştir.

Bihter, kuşak farkına rağmen yaptığı evlilik sebebiyle yer aldığı tüm çatışmalarda yenik düşmüştür. Manevi açlığı hırsını bastırmış ve Adnan Bey'i kaybetmesine sebep olmuştur. Ardından Behlül'le birlikte olmuş, böylelikle ahlaksal yozlaşmanın içine girerek, annesine benzemiş ve iç çatışmasına yenik düşmüştür. Üstelik bu ilişki onun sürekli bir mutluluğa kavuşmasını sağlayamamış, kısa sürede sona ermiştir. Bu arada Nihal ile yaşadığı çatışmada da başarısız olmuş ve önce Behlül'ün onu tercih etmesine tanıklık etmiş ardından Adnan Bey'in tekrar çocuklarına ve huzurlu aile yaşamına dönmesiyle yalnız kalmıştır. Her taraftan üstüne gelen başarısızlığa katlanmak yerine intihar ederek mutsuz ve yenik hayatına son vermiştir.

Nihal Adnan Bey ile Bihter'in yaptığı evlilik sonucunda yalnız kalmış ve etrafındaki herkesle, toplumla ve hatta kendisi ile çatışmaya başlamıştır. Nihal Bihter'in aksine bütün çatışmalarında galip gelmiştir. Bihter'in aileden ayrılması ile eski düzenine kavuşmuştur. Babası ile arasındaki mesafe ortadan kalkmış tüm sevdiklerine kavuşmuştur. Böylelikle Nihal'in hikayesinde geriye dönüş teması hakim olmuştur.

Adnan Bey Bihter ile yaptığı evliliğinde mutlu olamamış, kızından uzaklaşmıştır. Bihter ile arasındaki kuşak ve kültür farkı bu evlikte aradıklarını bulamamasına sebep olmuştur. Aynen Nihal gibi Bihter'in gidişiyle Adnan Bey'in çatışmaları da sona ermiştir. Tekrar ailesine ve huzurlu hayatına kavuşmuştur.

6.SONUÇ

Aşk-ı Memnu adlı yapıtta çatışmalar kişilerin kendileri ile kişiler arası ve toplumla olan çatışmaları okura sunulmuştur. Böylelikle kurgunun olmazsa olmazlarından olan çatışma Aşk-ı Memnu'da yoğun olarak kullanılmıştır. Çatışmalar olay örgüsünün gelişmesini desteklemiş, hikâyenin gerçekçiliğini arttırmış ve yapıtın klasikleşmesine yardımcı olmuştur. Aynı zamanda kişinin algısında kurgunun daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Birey-birey, birey-toplum ve bireyin iç çatışması olarak incelenen çatışmalarda neredeyse tüm karakterler yer almış ve romanın anlamsal derinlik kazanmasını sağlamışlardır.

*“Aşk-ı Memnu'nun özenli dili bir yana sanatsal açıdan doyurucu olmasının bir nedenini, yapıtın iç hareketinde aramak yerinde olacaktır sanırım. Çünkü romanda kişilerin arasındaki duygusal yaklaşma ve uzaklaşmaların bir baleyı andırdığı söylenebilir. Gerçi her romanda yaklaşma ve uzaklaşmalar vardır ama Aşk-ı Memnu'da zaman içseldir, yani romanın hareketi fiziksel olarak değil kişilerin yoğun yaşadıkları ilişkilerin ve çatışmaların gelişimi biçiminde belirir”.*⁷

Yapıtta yer alan çatışmalar incelendiğinde birey - birey çatışmasının en sık kullanılan çatışma türü olduğu gözlemlenmektedir. Birey - birey çatışması Adnan Bey, Bihter, Behlül ve Nihal karakterleri ile geliştirilmiştir. Yapıtta birey - birey çatışmaları farklı kültürlere ait bireyler ile kurulan ilişkiler sonucunda ortaya çıkmıştır. Yaşanan çatışmalar sonucunda kişileri kendine ve topluma yabancılaşmıştır. Huzursuz bireyler gittikçe yalnızlaşmışlardır. Birey – Birey çatışması sonucunda yapıtta karakterler arası ilişkiler ayrıntılı incelenmiş ve bütün

⁷ Berna Moran, Türk Edebiyatına Eleştirel Bakış 1, 109.

karakterlerin iç dünyası okura açıklanmıştır. Bu sayede kurgunun anlaşılabilirliği artmıştır. Okur kurguda yer alan olaylara karakterlerin gözünden görme fırsatı bulmuştur.

Halid Ziya Uşaklıgil'in yapıtında kullandığı çatışmalardan bir diğeri bireyin iç çatışmasıdır. Bireyin iç çatışması çatışmanın nedeni, gelişme süreci ve sonucu ile birlikte verilerek yapıtın kurgusunda önemli bir rol oynaması sağlanmıştır. Bu çatışma örneği Bihter ve Nihal üzerinden anlatılmıştır. Yapıtın bütününe bakıldığında Aşk-ı Memnu, Bihter'in maddiyat için yaptığı evliliği ve ardından dahil olduğu yasak aşkın çevresinde gelişen bir olay örgüsüne sahiptir. Bu nedenle Bihter'in iç çatışması kurgunun olmazsa olmazı haline gelmiştir. Uşaklıgil yarattığı kurmaca gerçekliği Bihter'in iç dünyasını okura sunarak desteklemiş ve olayların bir neden sonuç ilişkisi içinde gelişmesini sağlamıştır. Yapıtta bireyin iç çatışmasının incelendiği bir başka karakter Nihal'dir. Nihal'in iç çatışması bir büyüme romanını andırmaktadır. Okur Nihal'in iç çatışması sayesinde Bihter odaklı olay örgüsüne farklı bir bakış açısı ile yaklaşabilmiş, evliliği maddiyat ve tutku boyutlarından farklı olarak aile yapısına olan etkisi üzerinden de inceleyebilmiştir. Aşk-ı Memnu adlı yapıtta kurgu Nihal'in iç çatışması sayesinde derinleştirilmiş ve olaylar arasındaki bağlantı kuvvetlendirilmiştir. Kurguda yer alan olaylar iç çatışmalar sayesinde gerçekçi bir anlatıma kavuşmuştur.

Yapıtta işlenen son çatışma örneği Nihal ve Bihter'in toplumla olan çatışmasıdır. Bireylerin toplumla olan çatışması sayesinde yapıt aile içi bir roman olmaktan uzaklaşarak kültürel çatışmaların incelendiği, toplumsal gerçeklik içeren bir kurguya sahip olmuştur. Bu çatışma sayesinde dönemin toplumsal şartları okura sunulmuş, kurgu dış gerçeklikten sapmadan geliştirilmiştir. Toplumun bireyler ve bireylerin seçimleri üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Bireyin toplumla olan çatışması bu nedenlerden dolayı yapıtın olay örgüsünü zenginleştirmiş, derin boyutlara ulaşmasını sağlamıştır.

Tüm bu araştırmalar ışığında Halid Ziya Uşaklıgil'in Aşk-ı Memnu adlı eserinde kullanılan çatışmaların olay örgüsünün anlaşılmasını sağladığı gösterilmiştir. Kurgunun olmazsa olmazlarından olan çatışma kişilerin birbirleri ile olan ilişkilerinin incelenmesinde önemli rol oynamaktadır. Aşk-ı Memnu'da da çatışma yapıtta ki neden sonuç ilişkilerinin geliştirilmesi ve ilişkilerin zenginleştirilmesi için de kullanılmıştır. Çatışmanın yapıtta geliştirdiği bir başka yön ise neden sonuç ilişkisi yani yapıtın gerçekçi roman olama özelliğidir. Yapıtta işlenen çatışmalar sayesinde bireylerin ilişkileri açık bir biçimde okura sunulmuştur. Bu sayede kurgunun gerçeğe uygun olduğu gözlemlenebilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda yapıtta işlenen çatışmaların yapıtın kurgusu, anlaşılabilirliği ve klasikleşmesi üzerinde büyük bir etkisinin olduğu anlaşılmıştır.

Kaynakça

- Moran, Berna. Türk edebiyatına eleştirel bakış 1, İstanbul: İletişim yayınları, 2009
- Huyugüzel, Ömer Faruk. Halid Ziya Uşaklıgil, Ankara: Akçağ yayınları, 2004
- Özdemir, Emin. Yazınsal Türler, Ankara: Bilgi yayın evi, 2007
- Naci, Fethi. 100 yılın yüz Türk Romanı, İstanbul: Türkiye iş bankası yayınları, 2009
- Uşaklıgil, Halid Ziya. Aşk-ı Memnu, İstanbul: Özgür yayınları, 2010
- Sever, Sedat. Çocuk ve Edebiyat, İzmir: Tudem yayıncılık, 2008
- Kudret, Cevdet. Türk Edebiyatında Hikaye ve Roman, İstanbul: İnkılap kitapevi, 2009
- <https://kalemzede2.wordpress.com/2010/07/25/aynadaki-kadin-ve-bir-ask-i-memnu/>
- mimoza.marmara.edu.tr/.../SY_3_CATISMA_YONETIMI.doc